

Љиљана Гавриловић

Етнографски институт САНУ
ljiljana.gavrilovic@sanu.ac.yu

Приче о истини и толеранцији: креатори и креирани*

У раду се расправља о креационизму као новом облику верског фундаментализма, који напада не само савремену науку, него саме темеље секуларизма у Европи, Америци и готово читавом свету, као и о начину на који креационизам користи механизме секуларног друштва/државе, пре свега музеје и науку, у сврху јачања свог утицаја.

Истовремено се поставља питање у којој мери буквално схваћени принципи опште толеранције и демократије могу да подрију постојање секуларног и мултикултуралног друштва у коме су настали.

Кључне речи: музеј, природа, наука, религија, еволуција, креационизам, демократија

У почетку створи Бог небо и земљу

*Прва књига Мојсијева
која се зове Постање 1,1*

Последње деценије двадесетог века, према великом броју истраживача савременог друштва, обележене су глобалним оживљавањем религија и са њима повезаних тема, идеја, покрета и група. Религије (не само хришћанство и ислам, него и низ других старих и/или нових религија) јачају, мање или више изражено, у готово свим земљама. То је праћено ојачавањем религијског фундаментализма, верских политичких покрета и међуетничких конфликта који се воде у име религије. У посткомунистичким земљама религија се вратила на велика врата, а њено присуство у јавном животу у драматичном је порасту и у номинално секуларним земљама западне Европе и САД (Малешевић 2007).

* Овај текст је резултат истраживања на пројекту бр. 147021, који у целости финансира МН РС.

Један од најзначајнијих показатеља свеопштег јачања религије је креационизам,¹ широки и разнородни покрет који инсистира на веровању да су универзум, Земља, целокупна природа и људска врста створени интервенцијом вишег бића/више воље. Иако је хришћански креационизам најпознатији (бар у Европи и Америци, односно у превасходно хришћанским земљама), постоји и исламски (Keller 1996, Majid), јеврејски,² па и хинду (Nanda 2003-2004) креационизам, који, сваки за себе, тврди да је универзум/свет/човек настао у складу са буквално тумаченим верским књигама (Библија, Куран, Тора, Веде).

У почетку...

Историја креационизма тесно је повезана са историјом религије, али и модерне науке и друштва. Креационизам као термин није постојао до 19. века, јер је током средњег века уверење да је бог створио универзум/свет/човека било потпуно неспорно, па веровање у то није било потребно именовати. У 18. и 19. веку хришћанско уверење о стварању дошло је у сукоб са научним сазнањима о историји природе, која су обухватала настанак и развој Универзума и порекло човека. Од тада термин креационизам означава превасходно противнике Дарвинове еволуционе теорије. Током 19. и 20. века креационисти се повлаче под утицајем развоја природних наука, проузрокованог управо одвајањем науке од утицаја религије/цркве, да би се нагло активирали током последњих деценија 20. века. Различити креационистички покрети (*Old Earth creationism*, *Young Earth creationism*, *Gap creationism*, *Progressive creationism*, *Theistic evolution*, *Intelligent design*), кренули су у офанзиву у САД, захтевајући да се њихово виђење природне историје уведе у јавни образовни систем. Врховни суд је 1987. године одбио тај захтев, сматрајући да би увођење креационизма као инхерентног религиозног концепта повредило Први амандман Устава, по коме је забрањено фаворизовање једне религије на рачун других или на рачун нерелигиозних филозофија.³

Али, како каже Мирослава Малешевић (2007):

„Специфична организација (децентрализација) школског система у овој земљи (САД – прим. Љ. Г.) омогућава религијским групама да утичу на промену наставног програма, у образовање се мешају

¹ Нова стандардна америчка библија има поднаслов за свако поглавље. Поднаслов за *Genesis* (Постање) 1 је *Creation* (Стварање) на основу: „In the beginning God *created* the heavens and the earth“, што је први стих свих верзија Библије на енглеском језику, а из чега је изведено име покрета.

http://www.biblegateway.com/passage/?book_id=1&chapter=1&version=49.

² *Creation, Evolution, and Intelligent Design*, <http://www.rabbis.org/news/article.cfm?id=100635>

³ *Establishment Clause of the First Amendment*,

http://en.wikipedia.org/wiki/Establishment_Clause_of_the_First_Amendment

разне цркве и различите интересне групе, заправо води се борба за прихватање идеје интелигентног дизајна у школској настави, што је потпуна супротност просветитељској улози школе која је била базирана на напуштању теолошког тумачења света. Тиме се, по оцени многих научника, доводи у питање како улога науке тако и њена, до скоро неприкосновена аутономија у односу на религију, и на политику.“

Тако се ипак догодило да је у пет савезних држава⁴ креационистичко виђење историје природе уведено у јавно образовање, паралелно са Дарвиновом теоријом еволуције. (1999. године у Канзасу је била укинута и теорија Великог праска, јер се не уклапа са креационистичким виђењем настанка универзума, али су 2000. године бирачи сменили највећи број конзервативних чланова Државног савета за образовање, чиме су показали шта мисле о тој одлуци.)

Да креационистички приступ стварности није актуелан само у САД, него да је то шири проблем верског (у овом случају хришћанског) фундаментализма, показује и покушај увођења креационизма у наш образовни систем. Наиме, септембра 2004. године, министарка просвете Љиљана Чолић покушала је да укине предавања еволуционе теорије у осмом разреду основне школе, са образложењем

„да се Дарвиново учење у школама неће спомињати само до следеће школске године, када ће се паралелно с њим увести и оно по којем је Бог створио човека и цео свет“ (Devečerski 2004).⁵

Процес јачања креационизма види се и у другим државама – у Британији се све више младих, и то оних који студирају медицину и природне науке, изјашњава да не верује у теорију еволуције (Campbell 2006), у Русији је 2006. године 16-годишња ученица Марија Шрајбер из Ст. Петербурга покренула судски процес против министра за образовање и науку, јер учбеник биологије „вређа њена религиозна убеђења“ пошто не наводи креационистичку теорију напореда са еволуционом (процес воде три адвоката, који

⁴ Канзас, Охајо, Минесота, Нови Мексико и Пенсилванија (Younge, Borger 2005).

⁵ Министарка је поднела оставку после две недеље бурних реакција из земље и иностранства (није смењена, што говори о томе да се влада није јавно оградилa од креационистичких уверења). Уосталом, како сама каже:

„Оставку сам поднела силом прилика јер сам сматрала да немам право да отежавам рад председнику своје странке и председнику владе који ми је и поверио мандат министра просвете и спорта. Оног тренутка када сам схватила да смо само на неки начин он и ја на једној страни, а сви остали на другој, повукла сам се“ (Stamatović 2005)

Она и даље ради у високом образовању, и то на факултету/катедри који/која подразумева учење о страним културама и исламу као „туђој“ религији (Катедра за оријенталистику Филолошког факултета у Београду). По неким изворима, Љиљана Чолић би требало да се врати у Министарство просвете као саветник, што значи да се промовисање креационистичких ставова од стране државе наставља.

заступају православну, исламску и јеврејску веру)(Bigg 2006), исламски и хинду креационисти такође траже увођење њихових уверења у државне школе.

... Адам је ходао са диносаурусима ...

Како креационисти у САД очигледно не сматрају свој утицај на школски систем довољним, 28. маја ове године отворен је у Петерсбургу (Кентаки) велики Музеј стварања (*Creation Museum*), у коме је испричана прича о настанку света на начин на који га виде креационисти Младе Земље.⁶ То никако није први музеј тог типа – у САД постоји више малих музеја, као што су: *Creation Evidence Museum* (Glen Rose, Texas),⁷ *Mt. Blanco Fossil Museum* (Crosbyton, Texas),⁸ *Glendive Dinosaur & Fossil Museum*⁹ и други, док је у Канади први музеј те врсте – *The Big Valley Creation Science Museum*¹⁰ – отворен у провинцији Алберта 2. јуна ове године.

Ипак, Музеј стварања је највећи и најамбициознији креационистички пројекат до сада. Овај музеј од 6000 m² обухвата и тематски парк који се простире на око 20 хектара, а у његову изградњу организација *Answers in Genesis* уложила је око 27 милиона долара (око 20 милиона еура), прикупљених искључиво из донација. Изузетно дизајниране сцене изложбе обухватају 52 видео приказа (Rothstein 2007) историје стварања света током 6 дана, на великим филмским екранима, по виђењу креациониста Младе Земље. Музеј има планетаријум са 78 седишта, који објашњава креационистичку космологију, и позориште са 200 седишта која вибрирају и могу да симулирају земљотрес. Најзанимљивији део поставке чини 80 „аниматризованих“ (покрећу се и осетљиви су на покрете у околини) модела диносауруса у природној величини. Они су смештени у рајски врт, непосредно поред фигура људи. Млади *T-rex* у холу каже посетиоцима:

„Наравно да смо живели у исто време кад и људи. Бог је створио диносаурусе истог дана као и Адама, а касније смо пили исту воду као и Адамова деца“ (Matthews 2007).

Свети Ђорђе, убијајући аждају, убија заправо диносауруса. *Triceratops* је приказан моделом који носи седло (људи су јахали диносаурусе?), а поред стегосауруса је модел Нојеве барке, такође у природној величини, јер је, по том концепту, Ноје диносаурусе, заједно са свим другим животињама, сместио на барку (DeBrosse 2007). Поред Нојеве барке, приказани су и

⁶ За разлику од других, ова група креациониста чврсто верује у то да Библија навођењем генерација људи, од Адама и Еве до савременог доба, даје основ за прецизно израчунавање времена стварања универзума, који је, по њиховом уверењу, стар око 6000 година.

⁷ <http://www.creationevidence.org/>

⁸ <http://www.mtblanko.com/>

⁹ <http://www.creationtruth.org/museum.htm>

¹⁰ <http://www.bvcsn.com/>

оригинални фосилни остаци диносауруса, уз објашњење да су они последица потопа. Раздвајање континената, налазишта угља и нафте, као и геолошке формације, укључујући Велики кањон у Колораду, такође су објашњени потопом, који се догодио пре 4300 година. У делу који говори о савременом свету сви проблеми се тумаче непоштовањем божјег ауторитета, као последице недоследног придржавања/тумачења/разумевања Библије као Божјег Слова (тако се тумачи интерес за порнографију код омладине, или AIDS који је представљен као последица толерисања хомосексуалности која је изједначена са грехом). Изложба се завршава 3-D диорамом распећа. Укупна порука гласи: сви облици друштвеног зла последица су културе у којој недостаје апсолутни ауторитет Библије (Johnston 2007), а слоган којим се музеј обраћа (потенцијалним) посетиоцима је „Припремите се да верујете“.

Део ових сцена дизајнирао је Патрик Марш, који је, пре него што је постао поново-рођени хришћанин и креациониста Младе Земље, дизајнирао за Универзал Студио атракције као што су ајкула и Кинг Конг. Модели диносауруса су углавном намењени најмлађима, као и део у коме деца могу да ископавају „оригиналне“ фосилне остатке, јер је опште позната фасцинација овим огромним изумрлим бићима, која је већ деценијама подгревана популарном културом, па се претпостављало да ће се тако на децу (најважнију циљну групу за промовисање креационистичких идеја) оставити најјачи утисак.

Дан пре отварања изложбе за јавност, музеј је посетило око 5000 поборника креационизма који су (финансијски) подржали пројекат, укључујући локалног конгресмена. По речима музејског портпарола, пројекат подржавају „евангелисти, правоверни Јевреји и конзервативни католици“¹¹ (Norkins 2007), а резултати Галуповог испитивања јавног мњења из 2006. године показују да готово половина Американаца верује да људи нису настали, него да их је Бог створио у садашњем облику пре мање од 10.000 година. У исто верује Џорџ Буш, актуелни председник САД, као и 3 од 10 републиканских кандидата за новог председника.

На дан отварања, музеј је видело више од 4000 људи. Отварању је присуствовало око 130 представника медија, не само из САД, него и из Швајцарске, Британије, Француске и Русије, тако да организатори с правом

¹¹ Официјелна католичка црква ипак до скоро није подржавала креационизам, иако се види њено лагано померање ка прихватању креационистичких идеја, што покрет више узима маха. Папа Пије XII је још 1950. године рекао да, чак и ако људско тело води порекло од прадавне живе материје, душа је Божје дело; папа Јован Павле II је 1996. године изјавио да је теорија еволуције Чарлса Дарвина исправна ако узима у обзир да је стварање света дело Бога и оценио да је она „више од хипотезе“, док је недавно (априла 2007.) папа Бенедикт XVI оценио да наука сужава погледе човечанства о стварању света, али ипак није до краја подржао креационизам. <http://www.grupa.org.yu/evolucija.html>; http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2007&mm=04&dd=12&nav_id=241415

Ипак, и у Италији је, отприлике у исто време када и код нас – лета 2004. године, постојао покушај да се еволуционизам избаци из програма основног образовања, што се завршило сменом надлежне министарке која га је заговарала. <http://atheism.about.com/b/a/215803.htm>.

изјављују да је то био догађај глобалне природе (Ortiz 2007). Очекујући да музеј током прве године види 250000 људи, касније око пола милиона људи годишње, Кен Хем, оснивач организације *Answers in Genesis* и самог Музеја, изјавио је да је отварање Музеја „историјски догађај не само за Америку, него за хришћанство“.¹²

... или ипак није

„Историјски догађај“ је изазвао бурне реакције, како у САД, тако и у другим земљама. Отварање музеја било је пропраћено демонстрацијама, на којима су ношени транспаренти којима се исмевају креационистичка уверења („Да ли одбијате и гравитацију?“) и опомињало на опасност од религиозног фундаментализма („Религија је узрок свог тероризма“), што је, по мишљењу коментатора доприносило укупној циркуској атмосфери „великог отварања“ (Ortiz 2007). Секуларно оријентисани часописи називали су га „најлуђим местом на Земљи“ (Hutaff 2007) и „спомеником глупости“.

Отварање музеја постало је повод за широку медијску полемику, која је заиста увелико превазишла границе САД. Коментари су објављивани у дневним листовима и недељницима у Канади, Аустралији, Новом Зеланду, Русији, Казахстану, Великој Британији и другим европским земљама, а тицали су се не само питања односа науке, образовања и религије, него и концепта слободе говора, тумачене као права свакога на слободно изношење својих уверења, што се у савременом свету сматра политички коректним. Али, како каже Ален Лешнер из *American Association for the Advancement of Science*, иако он лично верује у слободу говора, верује и да „јавни образовни бизнис“, под чиме подразумева музеје, има обавезу да износи најсавременије и проверене информације, а не да убеђује људе да усвоје парцијална идеолошка уверења. Истовремено, Евгенија Скот, физички антрополог и извршни директор *National Center for Science Education*,¹³ сматра да ће овај музеј нанети велику штету јавном образовању, јер ће деца бити збуњена контроверзним порукама (Johnston 2007), нарочито зато што, захваљујући врхунској технологији, овај музеј на први поглед личи на *mainstream* научне музеје. Они који усвоје учење које Музеј стварања промовише, по мишљењу научне заједнице, биће неспособни за стицање образовања на средњошколском нивоу.

¹² Термин који је употребио (*Christendom*) у најширем смислу указује на хришћанство као територијални феномен – обухвата земље у којима већину становништва чине хришћани. Термин је током средњег века и ренесансе подразумевао хришћански свет, као облик социјалне и политичке организације – хришћанску теократију и владавину засновану на хришћанским вредностима. Од 9. века то се односило само на подручје западне, католичке цркве и означавало опозицију византијском православљу (<http://en.wikipedia.org/wiki/Christendom>).

¹³ Непрофитна организација основана са циљем да се заштити учење еволуционе теорије у јавним школама, што је проузроковано управо религијски мотивисаним нападима на еволуциону теорију.

Научници (пре свега физичари и биолози) сматрају да је управо употреба најсавременије технологије, као последице достигнућа секуларне науке, за пропагирање креационистичких идеја врхунско лицемерје, али Хем тврди да то није у колизији једно са другим, јер су „студије порекла потпуно другачије од бављења операционалним наукама које су уграђене у савремену технологију“ (Ralph 2007). Креационисти такође тврде да се они позивају на исте чињенице на које се позивају и еволуционисти, само из њих извлаче другачије закључке. То јасно говори у прилог томе да су чињенице само градивно средство за креирање стварности у складу са дискурсом, а да су начин мишљења и процедуре оно што раздваја науку од било ког облика веровања.

Роналд Намберс, професор историје науке и медицине, каже да овај музеј одговара онима који су уплашени секуларизацијом друштва, а чији број из дана у дан расте. То показује да секуларно друштво није одговорило на питања на која се рационалним приступом и не може одговорити, јер како каже Стивен Вајнберг (1997: 11), рационално мишљење, па тиме и наука, не пружају „оне утехе које, кад се суочимо са умирањем, добијамо од религије“ Он даље каже:

„Ја, нажалост, не верујем да је могуће рационалним аргументима убедити свакога да треба да мисли на научни начин. Још је Дејвид Хјум (David Hume) увидео да ми, кад се позивамо на досадашње искуство са науком и истичемо многобројне успехе које је наука постигла, у ствари тиме већ подразумевамо да је исправан онај начин мишљења за који се, таквим аргументима, залажемо. Слично може да поступи и друга страна, и да све наше логичке аргументе потуче најједноставнијим одбијањем да мисли логично. Зато не можемо напросто одбацити следеће питање: ако ону духовну утеху коју желимо не можемо наћи у законима природе, зашто је не потражити негде другде – на пример, у неком духовном ауторитету, или у неком независном 'скоку у веровање'?“

Ипак, чак и велики део хришћана сматра да креационистички приступ не чини добро вери, јер подржава „стереотип секуларног света да је црква пуна назадних, анти-научно оријентисаних људи, који одбијају да прихвате открића модерне науке“ (Johnston 2007).

Занимљиво је да код нас није било ни помена о овом Музеју, осим што је вест о његовом отварању пренео Глас Америке на ТВ Авала 27. маја, а није било ни коментара о медијској дискусији која се око њега подигла широм света.¹⁴ То показује да у домаћем медијском простору данас нема места за

¹⁴ Креационизам код нас не ужива значајнију полуларност – у књижарама (Стубови Културе, Плато) постоји мали број преведених књига (2 наслова), са врло ниском продајом. У књижари Српске православне цркве такође постоје два наслова која образлажу православни креационизам, али за њих такође нема интересовања (продавци су

теме које се не тичу директно наше свакодневице, чак ни ако, дугорочно гледано, могу да имају веома велики значај и последице на обликовање укупне светске, а тиме и наше стварности.

Зашто музеј?

За музеје који, на први поглед, говоре искључиво о природи и њеном развоју (природњачки музеји, односно музеји историје природе), претпостављамо да би требало да се баве неспорним чињеницама из света који нас окружује, јер су њихови прикази стварности чврсто засновани на резултатима до којих су дошле природне науке. И то јесте тако, само што чињенице о којима ти музеји говоре нису увек неспорне/неупитне. Наиме, уобичајени/подразумевани дискурс, од настанка природњачких музеја до данас, увек је проистицао из актуелне научне парадигме. Дакле, музеји који су се бавили природом говорили су о њој на начин/у категоријама који/које су били/биле производ актуелног друштва и културе. (Претпостављени музеј настао пре Галилеја приказивао би, с пуним правом, Земљу као статичну равну плочу, јер то *јесте* било стандардно научно становиште, само што тада музеји у савременом смислу речи нису постојали.) Наиме, наука је била један од камена темељаца модерног/секуларног друштва, оног чији су производ били и музеји. Државе (ређе појединци) које су оснивале природњачке музеје и музеје науке, схватале су их као начин да се резултати најновијих научних сазнања прикажу широкој популацији, чијем су образовању били намењени. С друге стране, ти резултати су били и начин да се покаже колико је држава успешна у природним наукама – научни домети били су један од битних облика самопотврђивања успешности функционисања државе, а тиме и њеног идентитета. Отуда су Пјер и Марија Кири, Дарвин, Њутн и други светски познати научници, били и остали потпора националном поносу земаља у којима су се родили или су у њима радили. Отуда и савремени сукоб на релацији Србија – Хрватска о томе „коме припада“ Тесла, нарочито видљив током године у којој се славило 100 година од његовог рођења, иако је он до свих својих открића дошао у Америци.

Дефиниција науке подразумева коришћење научног/научних метода и проверивости резултата који су се применом тог/тих метода добили. Наравно, обичан човек који се не бави астрофизиком, квантном механиком,

претраживали књигу по књигу док нису нашли оне које се баве том темом), што показује да православни верници још увек или нису превише заинтересовани за теорије о стварању света, или да се не опредељују за креационизам.

Последње расправе о креационизму виђене су код нас поводом предложеног наставног програма из биологије министарке Љиљане Чолић:

<http://forum.b92.net/lofiversion/index.php/t14206.html>;

<http://www.personalmag.co.yu/blog/?postid=322>;

<http://astronomija.co.yu/astronomija/12/tarasjev.htm>;

<http://www.astronomija.co.yu/razno/darvin/dogma3.htm>;

<http://www.danas.co.yu/20040910/dijalog1.html>

микробиологијом и сличним наукама које објашњавају настанак и устројство свемира и живота, нема другог избора до да *верује* у резултате до којих су те науке дошле, јер је процес поступака којима се до тих сазнања дошло у потпуности ван његове способности разумевања. Ипак, *неко* је спровео доследан научни поступак и њиме дошао до одређених резултата, које други научници могу да провере истим или другим научним поступцима. Исто тако, неспорна је чињеница да су научни резултати променљиви – нови поступци и/или нова сагледавања проблема могу у потпуности да промене скуп сазнања о стварности која нас окружује. Такође је неспорно да је наука још увек веома далеко од могућности да разуме и објасни укупно устројство универзума, живота и његовог порекла и развоја, па чак и да пронађе лек за неке веома распрострањене болести или да да одговоре на нека много мање компликована питања. Али, постизање научних резултата постоји само и једино ако се питања постављају¹⁵ и у томе је суштина повећавања укупног корпуса знања о било чему.

Међутим, релативизација која је захватила све области живота/друштва и нагризла сва чврста уверења модерног доба током деценија постмодернизације, довела је до могућности да се науком назива и нешто што са њом нема никакве везе – заснива се искључиво на *веровању* и у потпуности је непровериво. Музеј стварања нам показује само једну од могућности. У исту сврху – потврђивања својих уверења – креационисти користе и друга, мање упадљива и, самим тим, мање нападана средства, која по форми лаицима личе на модерну науку. Они:

- формирају креационистичке (псеудо)научне дисциплине, као што су креациона геологија, односно геологија потопа,¹⁶ или бараминологија,¹⁷
- (псеудо)научне институције, као што је Институт за креационе науке,¹⁸ које објављују (псеудо)научне радове – по форми идентичне научним радовима, опремљене литературом и фуснотама, а које потписују људи са научним титулама, најчешће из биологије и сродних наука, са насловима типа: *Adam and Eve, Vitamin C, and Pseudogenes*¹⁹ или *A Few Reasons an Evolutionary Origin of Life Is Impossible*.²⁰

¹⁵ Што би рекао Даглас Адамс (*Ресторан на крају Васељене*, 1992): ако је „Одговор на Коначно Питање Живота, Васељене и Свега Осталог“ четрдесетдва (42), које питање „иде уз коначни одговор“ (како гласи постављено питање)?

¹⁶ У Русији постоји *Научно-исследовательской геологической лаборатории АРКТУР*, са седиштем у Москви, <http://www.creationism.org/arctur/index.htm#RUSSIAN>.

¹⁷ *Baraminology* – креациона таксономија која класификује животиње у створене врсте, у потпуности раздвојене и непроменљиве, а заснива се на попису животињских врста у: *Трећа књига Мојсијева која се зове Левитска*, 11.

¹⁸ <http://www.icr.org/>

¹⁹ <http://www.icr.org/article/3271/>

²⁰ <http://www.icr.org/article/3140/>

Свим овим пројектима је заједничко да се не постављају никаква питања, осим: како садашња научна сазнања (или делове стварности које наука није објаснила) саобразити библијским текстовима, у буквалном смислу речи. Поред тога, у њиховом случају, одговори су заувек дати и, што је најбитније, су потпуности су непровериви.

И, мада се креационистички ставови најчешће сматрају опозитним теорији еволуције (пре свега еволуцији људске врсте), они заправо оспоравају све природне науке – од астрономије и астрофизике, преко геологије и сродних наука, до свих наука које се баве било којим аспектом живота и његовог развоја. Оно што је створено вишом вољом, остаје такво заувек; Универзум је, заједно са нама, краткотрајан, и истовремено коначно дат и непроменљив. (Има, додуше, креациониста који покушавају да помире теорију стварања са природним наукама, мада су они, као мање контровезни, мање медијски експонирани, па тако и мање утицајни.)

Питање које се у овом случају поставља јесте: због чега је коришћење „музеја“ за промовисање креационистичких уверења изазвало много бурнију реакцију и присталица и противника креационизма него све друге њихове акције?

Музеји историје природе су до сада, увек и на сваком месту, представљали актуелне резултате природних наука, оно што се може сматрати *mainstream* науком – дакле оно што се у најширој научној заједници сматра неспорним. Истовремено, музеји су од самог настанка сматрани храмовима културе, уметности, знања, науке – у зависности од области којом се баве и актуелне парадигме која дефинише њихово место у култури. (Гавриловић 2007: 7, 33-38). Управо због тога се музеји не баве постављањем питања – питања се постављају на другим местима (лабораторија, научни кабинет), док се у музејима одговори на њих саопштавају као непорециве и заувек дате истине, иза којих стоје неспорни ауторитети (музеј = храм, наука = религија). Тако су музеји део јавног говора којим култура/наука/друштво обликује знање, и ту је њихов кредибилитет до данас остао неокрњен.

Но, како су научни резултати променљиви, а не заувек дати, и музејске поставке су се мењале у складу са променом сазнања. То и јесте разлог за могућност (али и потребу, са становишта креациониста) стварање бастарда музеја, као производа науке модерног доба, и чврстог веровања у историју креираног Универзума, краћу од 10 000 година. Музеј (ма колико овај о коме се говори, заправо, био псеудомузеј, јер се заснива на псеудонауци) употребљен је захваљујући и даље неспорном ауторитету храма – овога пута не религије, него науке.

Наука у демократском процесу

Јачање креационизма, као и других генерално гледано ретроградних и тоталитарних идеја, упакованих у псеудонауку, последица је, зачудо, усмеравања (западног) света ка већем степену толеранције за оне који мисле

другачије и развоја демократије. Постколонијална/постмодерна критика друштва довела је до тога да и наука почиње да се тумачи као „наша“ и „њихова“, „колонијална“, „национална“, „групна“, па се, како је то Нанда показао на примеру хиндуиста у Индији (2003-2004), стварају псеудонауке базиране на традицијама локалних веровања.²¹ С друге стране, то је довело и до међусобног подржавања, у савременом тренутку наизглед у потпуности супротстављених религијских уверења, каква су хришћанско (православно и протестантско) и исламско, у заједничкој борби против модерне/рационалистичке науке (Акуол 2004). Или, како Карла Пауер (2004) каже, борба конзервативних хришћана и милитантних исламиста за бога нашла је исти повод – само је то, у случају сукоба са науком, на много ширем плану него што је секуларна Европа.

Портпарол Музеја стварања изјавио је да ће, после обиласка Музеја, посетиоци поверовати да је Постање у буквалном смислу тачно, те да ће их то навести да верују и у буквално значење остатка Библије. То значи да би они требало да верују и у оправданост крвне освете,²² да се свим средствима (укључујући убијање жена, деце и стоке) треба борити против неверника/непријатеља,²³ да је жена потчињена мушкарцу,²⁴ као и у низ других давно превазиђених и данас политички апсолутно некоректних

²¹ Нису ми познати покушаји обликовања псеудо природних наука код нас, али је на целом подручју Балкана, током 90-тих година псеудоисторија (књига *Срби народ најстарији*, Олге Лукић-Пјановић, најпознатији је у мору примера), као и псеудоенологија и псеудосоциологија биле су изузетно популарне дисциплине и за ауторе и за публику.

²² Друга књига Мојсијева која се зове Излазак, 21

23. Ако ли се догоди смрт, тада ћеш узети живот за живот,

24. Око за око, зуб за зуб, руку за руку, ногу за ногу

²³ Пета књига Мојсијева која се зове Закони поновљени, 20:

10. Кад дођеш под који град да га бијеш, прво га понуди миром.
11. Ако ти одговори миром и отвори ти врата, сав народ који се нађе у њему нека ти плаћа данак и буде ти покоран.
12. Ако ли не учини мира с тобом него се стане бити са тобом, тада га биј.
13. И кад га Господ Бог твој преда у руке твоје, побиј све мушкиње у њему мачем.
14. А жене и дјецу и стоку и што год буде у граду, сав плијен у њему, отми, и једи плијен од непријатеља својих, који ти да Господ Бог твој.
15. Тако чини са свијем градовима, који су далеко од тебе и нијесу од градова овијех народа.
16. А у градовима овијех народа, које ти Господ Бог твој даје у наслједство, не остави у животу ниједне душе живе.
17. Него их затри са свијем, Хетеје и Амореје и Хананеје и Ферезеје и Јевеје и Јевусеје, као што ти је заповједио Господ Бог твој.

²⁴ Тимотију посланица прва светог апостола Павла, 2:

11. Жена на миру да се учи са сваком покорношћу.
12. Али жени не допуштам да учи нити да влада мужем, него да буде мирна.

ставова. Тако политичка коректност друштва производи фаворизовање сопствене супротности.

Сукоб креационизам – еволуционизам покренуо је, управо због тога, шири проблем: да ли је оправдано савремено виђење демократије као права на исказивање својих уверења свугде и по сваком питању (нарочито оном о коме се ништа не зна)? Може се претпоставити да ће, у тренутку када већина гласача у било којој тренутно секуларној земљи буде веровала у креационистичко или геоцентрично²⁵ виђење света (а већ сада око 45% Американаца верује у креационизам), оно бити уведено у школе. Тако ће се „демократским процесом“ у образовање увести веровање да је Земља равна, и истовремено укинута не само најновији научни резултати, него и они који су стари више векова. А, ако се тај свеопшти принцип примени и у оквирима науке, акламацијом ћемо одлучивати шта *јесу* научна достигнућа а шта нису, те ће научни резултат бити оно у шта већина бирачког/гласачког тела верује.

Тако ћемо дозволити да, после 400 година, поништимо Коперника, Ђордана Бруна, Галилеја и Њутна, а не само нешто више од 100 година стару Дарвинову теорију. Пробудићемо се, једног јутра, питајући се (поново) да ли је Адам имао пупак, и да ли се заиста налазимо на равnoj плочи која мирно стоји, док се око ње весело окрећу звезде, Месец и Сунце, које је неко окачио на изврнутој полулопти неба. А музеји ће, без обзира на то шта заиста *јесте* било на почетку: ко је стварао, а ко је, када и како створен или настао, и даље причати причу о томе из дискурса својих креатора и финансијера.

Извори

Answers in Genesis – Creation, Evolution, Christian Apologetics,
<http://answersingenesis.org/>

Institute for Creation Research, <http://www.icr.org/>

New American Standard Bible,
<http://www.biblegateway.com/versions/index.php?action=getVersionInfo&vid=49#booklist>

Rabbinical Council of America, <http://www.rabbis.org/>

Свето писмо Старога и Новога завета (1967), Британско и инострано библијско друштво, Београд.

Wikipedia, the free encyclopedia, <http://en.wikipedia.org>

²⁵ У круговима верника постоји и покрет који пропагира/верује у „модерну“ варијанту геоцентризма, која такође има све одлике псеудонауке.
http://en.wikipedia.org/wiki/Modern_geocentrism

Литература

- Akyol Mustafa (2004), *Why Muslims Should Support Intelligent Design*, Contemporary Issues, Islamonline.net, 14/09/2004,
<http://www.islamonline.net/english/Contemporary/2004/09/Article02.shtml>
- Bigg Claire (2006), *Russia: Creationism Finds Support Among Young*, Radio Free Europe, 10. 03. 2006, <http://www.rferl.org/featuresarticle/2006/03/c847984f-4125-404f-9f71-7d22c229112c.html>
- Vajnberg Stiven (1997), *Snovi o konačnoj teoriji* [Steven Weinberg, *Dreams of a Final Theory*, 1992.], Sfinga, SF CD-ROM 2, verzija 1.0 (ur. Z. Živković), Beograd
- Гавриловић Љиљана (2007), *Култура у излогу: ка новој музеологији*, Посебна издања Етнографског института САНУ 60, Београд.
- DeBrosse Jim (2007), *Creationist display creating controversy*, Dayton Daily News, 26, 05. 2007, <http://www.daytondailynews.com/l/content/oh/story/living/religion-faith/2007/05/26/ddn052607museuminside.html>
- Devečerski D. (2004), *Darvin čeka Boga*, Дневник, Нови Сад, 08. 09. 2004, <http://www.dnevnik.co.yu/arhiva/08-09-2004/Strane/drustvo.htm>
- Johnston John (2007), *Who Created Heaven and Earth – and When?*, The Enquirer, 20. 05. 2007, <http://news.enquirer.com/apps/pbcs.dll/article?AID=/20070520/EDIT03/705200336/1023/BACK>
- Keller Ha Mim (1996), *Islam and Evolution*,
<http://www.masud.co.uk/ISLAM/nuh/evolve.htm>
- Langton James (2005), *In the beginning... Adam walked with dinosaurs*, Telegraph, London, 02. 01. 2005, <http://www.telegraph.co.uk/news/main.jhtml?xml=/news/2005/01/02/weden02.xml>
- Majid Abdul, *The Muslim Responses to Evolution*, http://www.irfi.org/articles/articles_151_200/muslim_responses_to_evolution.htm
- Малешевић Мирослава (2007), *Хришћански идентитет секуларне Европе*, Гласник Етнографског института САНУ 55 (1), Београд, 9-28.
- Matthews Michael (2007), *If dinosaurs could talk ...*, <http://answersingenesis.org/museum/docs2005/0523dinosaurs.asp>
- Nanda Meera (2003-2004), *Postmodernism, Hindu nationalism and Vedic science*, Frontline 20, <http://www.frontlineonnet.com/fl2026/stories/20040102000607800.htm>
- Ortiz Brandon (2007), *New Kentucky museum promotes literal biblical view*, Ventura County Star, 2. 06. 2007, <http://www.venturacountystar.com/news/2007/jun/02/no-headline---le1fccreationmus02/>

- Power Carla (2004), *The New Crusade Fighting for God in a secular Europe*, Newsweek, 31. 10. 2004, <http://www.msnbc.msn.com/id/6370137/site/newsweek/>
- Ralph Matthew (2007) *IUS professors join academics in signing statement questioning Kentucky's Creation Museum*, The News and Tribune, 03. 06. 2007, http://www.news-tribune.net/floydcounty/local_story_154082152.html?keyword=secondarystory
- Rothstein Edward (2007), *Exploring the Nature of the Unnatural*, The New York Times, 25. 05. 2007, <http://www.nytimes.com/2007/05/25/arts/design/25myth.html?ex=1180929600&en=63f8d5d1a6518b74&ei=5070>
- Stamatović Milica (2005), *Ljiljana Čolić: Izvan vere ne umem da živim*, Видовдан, 30.08.2005, <http://www.vidovdan.org/article101.html>
- Hopkins Andrea (2007), *Dinosaurs, humans coexist in U.S. creation museum*, Reuters, 15. 01. 2007, <http://www.reuters.com/article/scienceNews/idUSN0841982720070115>
- Hurley Dan (2007), *Two museums, two views of human history*, The Cincinnati Post, 01. 06. 2007, <http://news.cincypost.com/apps/pbcs.dll/article?AID=/20070601/LIFE/706010341/1005>
- Hutaff Matt (2007), *The Creation Museum: The Wackiest Place on Earth*, The Simon Magazine, 29. 05. 2007, http://www.thesimon.com/magazine/articles/canon_fodder/01390_the_creation_museum_wackiest_place_earth.html
- Campbell Duncan (2006), *Academics fight rise of creationism at universities*, The Guardian, 21. 02. 2006, <http://education.guardian.co.uk/higher/news/story/0,,1714171,00.html>
- Younge Gary, Julian Borger, *Schools in Kansas to challenge Darwinism*, The Guardian, November 11, 2005, <http://education.guardian.co.uk/schoolsworldwide/story/0,,1640160,00.html>

Ljiljana Gavrilović

Stories About the Truth and Tolerance: The Creators and the Created

Key words: museum, nature, science, religion,
evolution, creationism, democracy

This work discusses creationism as a new form of religious fundamentalism, which is attacking not only modern science but also the foundations of secularism in Europe, America and almost the whole world, as well as how creationism is using the mechanisms of secular society/state, first of all museums and science in order to strengthen its influence.

At the same time a question is posed how much literally understood principles of general tolerance and democracy can subvert the existence of secular and multicultural society in which they arose.